

MÁSODIK RÉSZ.

Ezen folyóiratnak egyik korábbi számában ¹⁾ elnélkedtünk volt Bonaparte Napoleon életéről és jelleméről. Ismét eléveszszük e tárgyat, nem azért, hogy még körülményesebben beszéljünk a Napoleon személyéről, hanem hogy még szorosabban fontolóra vegyük azt a cselekvési elvet, mely őt vezette és benne a legfigyelemreméltóbban nyilatkozott.

A hatalom vala az a bálvány, a melynek magát Bonaparte áldozta. A legfőbb hatalmat és korlátlan uraságot megnyerni, az embereket hatalmának alája vetni, vala az ő legfőbb célja, az ő szilárd, változhatatlan föltétele. Ez a szenvedély az ő természetének egész erélyét magába vont és azt maga-magává alakította át. A hatalom iránti szeretet, ez a minden emberekkel közös lélekely fejt meg nagy részben az ő jellemét és életét. Az ő büntényei nem olyan ösztönből származtak, a mely csak neki lett volna sajátja. Bármennyire megvetette is az emberi nemet, mégis csak ahoz tartozott ő. A legtündöklőbb erényekről szintugy áll mint a legfekeőbb gonoszságokról, hogy bárha azok birtokosaikat az emberi nemzetségnek többi részétől különválasztani látszanak, azoknak magva mégis minden emberi kebelbe el van hintve. Az az ember, a ki minket értelmi és erkölcsi nagysága által vonz és bámulatba ejt csak egy példája és előjelensége a tökéletesség azon magasabb fokának, a melyre minden értelemmel és lelkiismerettel biró szellem képesítve van; és a legroszabb ember azon hajlamok és kívánságok elcsavarása és féktelen kielégítése által lett azzá, a melyek neki egész fajával közösek. Napoleonnak semmi olyan elem nem volt a jellemében, a mi másokban is meg ne volna. Neki az volt szerencsétlensége és hibája, hogy őt egy szenvedély egészen elfoglalta és fölemésztette; hogy egész lelkülete egy irányba nőtt ki; hogy az ő kitünő lélek- és akaratereje, a mely ha az erénynek

¹⁾ Christian Examiner. IV-ik kötet 5-ik sz. 1827—1828.

lesz szentelve, őt az emberi nemzet jóltévői közé emelte volna, egy kívánság által rabszolgaságban tartatott. Őt nem kell mint valami csudát bámulni. Ő a mi saját természetünknek egy nyilatkozománya volt. Csak nagyobb mérvben tanítja nekünk a mit ezek kisebbben tanítanak. Mutatja nekünk azon veszély nagyságát, a mely bekövetkezik, ha a lélek rendje megzavarodik, ha a lelkiismeret fejedelmi székéről letéttetik, s egy korlát és fék nélküli szenvedélynek megengedtetik, hogy minden belső és külső segédeszközt felhasználjon valamely önző cél elérésére.

A hatalom iránti szeretetnek befolyása az emberi dolgokra oly változhatatlan, korlátlan és rettenetes, hogy természetünknek ezt az alapelvét kiváló megfontolásra tartjuk méltónak, s ennél fogva néhány lapot akarunk neki szentelni a Bonaparte feletti észrevételeink illő toldaléka gyanánt.

A hatalom iránti szenvedély egy a legátalánosabbak közül, s nem szabad minden alakjaiban bűnnek tekintenünk. Ha az ember valamely természetes érzést megvet, gyalázattal illeti a teremtet. A hatalomra való vágy már létünk első kezdetén mutatkozik. A gyermek soha sem ujjong és örvendez inkább, mintha öntudatára jut annak az erőnek, hogy ő képes egy és más nehézséget legyőzni s új célokat elérni. Minden mi kívánságaink és vágyaink támogatják és erősítik ezt a szenvedélyt, minthogy azok mindannyian abban a mértékben nyernek kielégítést, a mennyiben a mi erőnk és befolyásunk növekedik. Hozzá kell tennünk, hogy a hatalom iránti szeretet nemesebb forrásokból táplálkozik. A hatalom alapeleme természetünk minden fensőbb tulajdonságainak, behat minden magasztosabb erényekre, minők a nemeslelkűség, vitézség és állhatatosság. Belső összeköttetésben van az értelmi jelességgel. A gondolatnak és a kinyilatkoztatásnak hatalma szerez halhatatlanságot a lángész termékeinek. Lehet-e tehát csudálkozni, hogy egy olyan tulajdonság, a mely által egyedül juthatnak minden mi hajlamaink az ő tárgyaik birtokához, és a mely mindenre, a mi az emberben nagy és csodálatra méltó van, a maga bélyegét rányomja, a legélénkebb óhajítások célpontja gyanánt tekintetik és utána úgy törekedünk, mint az életnek egyik legfőbb java után.

A hatalom utáni törekvés, a mint mondók, nem minden formában bűn. Vannak valójában a hatalomnak különböző nemei, a melyeket elnyernünk, gyarapítanunk és szilárdul megtartanunk a kötelesség parancsolja. Legelőbb is van egy belső hata-

lom, a legbecsesebb minden birtokok közül: a hatalom saját magunk felett; a hatalom, a kísértésnek ellenállani, a szenvedéseket kiállani, a veszélylyel szembe nézni; a hatalom az öröm és a fájdalom felett; a hatalom meggyőződéseinket követni, bármennyire álljon is valaki azoknak ellent fenyegetések avagy megvetés által; a nyugodt bizodalom hatalma a sötétség és viharok idején. Van továbbá a külső dolgok felett való hatalom: az a hatalom, mely által a szellem az anyag felett diadalmaskodik, a legfinomabb és erősebb elemeket szolgálatába hajtja; a szeleket, a tüzet és a gőzt szolgálivá teszi, városokat épít fel, ösvényeket húz a tengeren keresztül, és a vadont oly virágzóvá teszi mint egy rózsa. A hatalomnak ezen formái, névszerint az előbbi, nemünknek dicsteljes előnyét képezik s nem becsülhetjük őket eléggé nagyra.

De van még egy más hatalom, a mely mostani elmélkedésünknek tulajdonképpen való tárgyát képezi, a hatalom embertársaink felett. Ez az, a melyre a nagyravágyás leginkább erőlködik és a mely több bűnre ingerelt s több nyomort árasztott szét mint akármely egyéb ok. Azonban még ezt sem szabad általában s minden ő irányzataiban elvetnünk. Van az embernek az ember felett igazán nemes uralma is; uralom, a melyet keresni és gyakorolni becsületünkre válik és az erénynek legfőbb és legjelesebb jutalma. Értjük a jó és nagy léleknek más lelkekre való elevenítő befolyását, mely által az ezeket magával egyforma érzésre és gondolkozásra bírja. A helyett, hogy ezt az uralmat elítélnők, hathatósan óhajtjuk úgy mutatni fel, mint a legnemesebb dicsőséget, a mit csak a magasabbra törő erkölcsiség magának czélul kitűzhet. A hatalom, embertársainkra ébresztőlgg, felvilágosítólag és fölemelőleg folyni bé, legfőbb joggal neveztetetik isteninek: mert az isteni hatalomnak is legjótékonyabb és magasztosabb neme az, melynélfogva ő az értelmes valóságokra béhat és ez által őket a maga fővalóságához hasonlókká teszi. Ez a hatalom más lelkek felett a legbiztosabb tanújele a nagyságnak. Bámuljuk ugyan azt az erélyt, mely az anyagi természetet meghódítja vagy egy államnak természeti segédforrásait felnyitja. De nemesebb erő az, mely egy népnek értelmi és erkölcsi segédforrásait idézi elő, a társadalomnak új ösztönöket ad, új izgató gondolatokat hoz forgásba, a lélekben tehetsége új öntudatát ébreszti fel, és az akaratot arra a hajthatatlan elhatározásra indítja és edzi, hogy jótékonyan és nemesen cselekedjék. Ez a szellemi hatalom feljűl mul becsben és

méltóságban minden egyebeket. Az embernek külső helyzetét megjobbitani másodrendű munkásság és legfőképpen anynyiban bir fontossággal, hogy eszközöket biztosít a belső növekedésre. Istennek e földön dicséretre legméltóbb szolgája az, a ki életrekeltő eréllyel beszél más szivekhez, midőn azokba az igazság és erény iránti szeretetet belélehell, azokat erősekké teszi arra, hogy a jó ügyért szenvedjenek s feljülemeli az érzékiségen és a világon.

Nem ismerünk fölemelőbb gondolatot mint azt, hogy ez a hatalom az embereknek adatott; hogy mi nem csak arra vagyunk képesek, hogy a külső világ ábrázatját megváltoztassuk s erkölcsi gyakorlás és munka által magunkat megnemesítsük, hanem hogy embertársainkra nézve is az életnek és a világosságnak forrásai lehetünk. Mi ilyenképpen munkatársai lehetünk a Jézus Krisztusnak, a kinék legfőbb célja az volt, hogy az emberi lélekre új mennyeyi erővel hasson bé. Örvendezünk abban a hitben, hogy ő nem azért jött, hogy ezt az isteni hatalmat a maga kizáró tulajdonává tegye, hogy egyedüli nagyságot élvezzen, hanem hogy másokat, sőt mindeneket, a kik őt követik, ennek a tisztességnek és dicsőségnek részeseivé tegyen. Minden keresztény szerez a maga tökéletesedésének mértéke szerint egy részt ebből az erőhatóságból. Az életnek legszerényebb helyzeteiben egy jámbor és igénytelen szellemtől gyakran oly erő származik, a mely csendesen és észrevétlenül, talán egy gyermekben vagy barátban, erkölcsi és vallási érzelmet kelt fel és szavak segítségével nélkül a hamisítatlan és igazi erénynek szeretetreméltóságát és békeségét tanítja. A miveltebb osztályokban néha-néha oly egyének állanak elé, kik lelkeknek sajátos ereje és emelkedettsége által az emberek lelkei felett oly hatalmat nyernek, a mely feljül áll minden korlátokon. Oly hangon szólnak, a melyet távoli nemzetek meghallanak és a mely jövőendő évszázadba behatol. Neveiket milliók emlegetik tisztelettel, s az életökről való tudósításokból és irataikból milliók meritene'k serkentő tanuságot, a lelki nagyságot, erkölcsi erőt és az önzéstelen erény valóságát illetőleg. Ezek az emberek a földnek valóságos uralkodói. Ezek részesei a Jézus Krisztus királyságának. Ezek birnak azzal a nagysággal, a mely iránt mind több-több érzékkel fog viseltetni a világ. Az idő közeledik s jelei már észrevehetők, a midőn át fogják látni, hogy a nagyságnak ez a rég félreismert tulajdonsága ha nem kizárólag, de kiváltképpen azokat fogja megilletni, a kik erkölcsi jellemők, cselekedeteik és írásaik által saját szellemöknek mara-

dandó és nemesítő vonásait hagyják hátra az emberi nemzet szellemében. A világnak ezen jogszerű uralkodói közé fog számíttatni a bölcselkedő, a ki a lélek és a mindenség titkaiba behatol; a ki az értelem előtt új határokat tár fel; azt tehetségeinek, jogainak és isteni eredetének új öntudatára ébreszti; a ki tágult és szabad gondolkodásmódot terjeszt el s az embereket arra az ismeretre juttatja el, hogy a mindig növekedő ismeret az az örökség, mely számukra „a lelkek atyjától” rendeltetett. Ezek közé fog számíttatni az államférfi, a ki a közönséges politikából kibontakozva az állam valódi érdekének kitudásáig emelkedik fel; a ki félelem vagy tetszeni vágyás nélkül a közjót nézi, a népnek vállalkozási szellemét éleszti, a nélkül hogy azt a gazdagság rabszolgájává tegye; a ki legnagyobb gonddal törekszik arra, hogy olyan intézményeknek adjon lételt avagy tartósságot, a melyek alkalmasok legyenek a társadalmat a maga fejlődésében előmozdítani; a ki magasztos állhatatossággal helyezteti a maga bizodalját az igazságosságra és az erényre, mint a bölcs országlás-tannak és nyilvános jóllétnek egyedüli alapzataira, és a ki mindenek felett az Istennek és a Krisztusnak szellemébe oly mélyen behatolt, hogy soha sem tudja elfelejteni, hogy az ő saját országa egy tagja a nagy emberi családnak, és a közös természet, közös érdek, s az igazságosság, méltányosság és felebaráti szeretet feloldhatatlan törvényei által össze van kötve minden népekkel. A világnak ezen jogszerű uralkodói között talán a legfelsőbb polczon fog helyet kapni az erkölcsi és vallási reformátor, a ki ezt a nevet igazán kiérdemli; a ki kora felett magasan kiemelkedik; a ki szent indokok által ösztönöztetve érzi magát, veszedelmes, vad szenvedélyek és megrögzött előítéletek által támogatott rendeleseknek és szabályoknak megtámadására; a ki a nagy igazságokat megszabadítja az évszázak óta rájuk tapadt romlottságoktól; a ki végre nyugodt és alapos gondolkozást mély érzéssel párosítván, a vallást felvilágosodott és benső meggyőződéssé emeli fel, az emberek szeméi elébe az erénynek magasztosabb alakjait állítja, mint a milyeneket eddig elértek avagy felfogtak, tisztább és megragadóbb képét mutatja fel előttök azon tökéletességnek, a melyre teremtetek s diadalmas hittel tölti be őket szellemi természetöknek folytonos haladása felől. Ennek a valóban nagy lelkek birtokában levő hatalomnak egy jellemző ismertető jele különösen méltónak látszik a figyelembe vételre. A helyett, hogy azokat a kikkel szemben

gyakoroltatik, rabszolgákká tenné, m i n d i n k á b b s z a b a d o k k á t e s z i, s ebben a tekintetben teljesen különbözik a közönséges uralkodástól, a mi után a nagyravágyás szomjazik. R o k o n h a t a l m a t é b r e s z t m á s o k b a n, tehetségeiket új életre serkenti s különösen erősíti abban, hogy az igazságról és erkölcsi kötelességről szerzett saját jól megfontolt meggyőződéseiket kövessék. Teremt bennök öntudatos tetterőt, önbecsülést, erkölcsi függetlenséget s minden idegen igának megvetését.

Van azonban még egy más hatalom az emberek felett, a mely ettől erősen különbözik; egy hatalom, a mely nem fölemel és lelkesít, hanem lenyom és megaláz; egy hatalom, a mely az embereket a természet által nyújtott tehetségeiknek szabad használatától megfosztja, őket a magok kezére dolgozni nem engedi, hanem kényszeríti a más akaratja előtt való meghajlásra. Ez az a hatalom, a mely után az emberek a legmohóbban kapkodnak, és a melyet mi itt kiválóan szándékozunk ismertetni. Igazgatni, törvényeket szabni, saját akaratját mindenhatóvá tenni, minden másokét megsemmisíteni, az egyént az önkormányzástól, a mi pedig neki a legdrágább joga, megfosztani — ezt tartotta a sokaság minden időben a nagyravágyó világharcz legfőbb jutalmának. A legirigyeltebb emberek azok valának, kiknek azt a törekvését, hogy a sokaságot a porba sujtsák s egész államokat egyesegyedüli akaratjuk alá hajtsanak, a szerencse leginkább elősegítette. Az ezen hatalom iránti szeretet — minden formáiban — az, a melyet mi az erkölcsi megvetés tárgyaképpen óhajtunk felmutatni. Ha van bűntény, a melyet a társadalomnak nem szabad megbocsátani, úgy ez az.

Ezt a hatalmat legszembeszökőbben és veszedelmesebben az embereknek két osztálya gyakorolta: a papok és az államok kormányzói. Mind a kettő ebben a részben ugyanazon eszközökbe veti a maga reménységét, tudniillik a fájdalomba és a rémítésbe; az első az által, hogy a jövő élet öröktüzét és kínjait segítségül hívják s a láthatatlan hatalmaktól való természetes félelemre építnek; az utolsók az által, hogy a lánczokat, fogházakat és verpadokat már ez életben hasznukra fordítják. Ezek által a rettenetes eszközök által az ember minden időkben és szinte minden országokban nagyobb avagy kisebb mértékben rabszolgává avagy géppé tétetett, minden ő képességeiben bilincsbe lett verve s mások akaratjának és szenvedélyeinek eszközévé aljasítva. Szinte minden

politikai és vallásos intézménynek befolyása arra volt irányozva, hogy az embert érzelmében és gondolkozásmódjában aljassá, félénkké, szolgálivá tegye, s gépies viszhangoztatójává olyan véleményeknek, a melyeket ő megvizsgálni nem mer, s hozzászoktatni ahoz, hogy munkáját, verejtékét és vérének odaadja egy olyan államkormányzatnak, a melynek soha távulról sem jutott eszébe, hogy a mindennek java az ő egyetlen törvényes célja. Az ilyen módon bántalmazott és szolgaságba ejtett embereknek tulnyomólag nagy része még nem jutott el természeti mivoltának öntudatára, s az a tan, hogy mindenki olyan lélekkel bír, a mely többet ér az egész anyagi világnál, és arra van teremtetve, hogy a benne lévő erőnél fogva önnönmagát szüntelen formálja és kormányozza, bárha évszázakkal ezelőtt a Jézus Krisztus által világosan kijelentetett, a világ előtt még most is valami elrejtett, valami titokszerű dolog. Nem tudunk nagyobb bizonyosságot az ezen hatalom iránti szeretetnek ereje és útalatos volta felől mint azt a tényt, hogy ez a kereszténységet a valóságban eltörölte, nemcsak, hanem azt a kijelentést, a melyet egészen a szabadság szelleme leng át, a mely az emberi nemnek lényegileg való egyenlőségét hirdeti s az uralkodás és hatalom iránti szenvedély ellen a legünnepélyesebb vádakát emeli fel, ennek a hatalomnak eszközévé változtatta.

Hogy ez a hatalom, mely az erőszakban és a kényszerítésben áll s magának azt tüzi ki célul, hogy egynek avagy keveseknek akaratját és ítéletét az emberek sokaságára ráerőszakolja, alsóbb rendű, összehasonlítva azzal a másokra való elevenítő befolyással, a miről előbb beszélettünk, azt fölösleges bizonyítani. De kevésbbé ismeretes, bárha nem kevésbbé igaz is az, hogy ez nemcsak tulajdonságára nézve van alárendeltetve amannak, hanem értékét és terjedelmét illetőleg is. Ezen állítást talán bajos azonnal helybehagyni. A ki látja, hogy az ő akaratjának valamely nép vakon engedelmeskedik vagy hitvallását egy nagy kiterjedésű egyház föltétlenül elfogadja, nem egy könnyen hiszi, hogy az ő hatalmát nemcsak természetére és minőségére, hanem kiterjedésére nézve is feljülmulja az, a ki csak erkölcsi és értelmi tehetségeinek csendes, szellemi befolyása által gyakorol hatást. Hanem az erkölcsi uralkodásnak az erőszaké felett való felsőbbbsége itt is a maga hatásaiban ismerhető fel. Az erkölcsi hatalom teremtő és szülő; a kényuralom semmivé teszi azoknak szellemét és erejét, a kikre kihat. S hát nem nagyobb dolog-e teremteni mint elrontani?

Nagyobb erőly kívántatik arra, hogy elevenítsen mint semmivé tegyen, hogy fölemeljen mint elcsüggeszsen, hogy lelkünket fölmelegitse és kitágítsa, mint meghűtse és öszszeszorítsa. A leggyengébb kéz is kiolthat egy életet; egészen más dolog azt meggyújtani vagy visszaadni. Bármelyik közönséges gyújtogató egy óra alatt elpusztíthat egy pompás épületet, sok évszázak munkáját. De bir-e olyan erővel, a melyet öszsze lehetne hasonlítani azzal a teremő értelemmel, a honnan ez a mű eredetét vette. Egy középserű tehetséggel biró fanatikus rémülettel tölthet be egy egész népséget, s ravaszság által, a mi a rajongással oly gyakran van kapcsolatban, nagy tömegekre rátukmálhat valamely lealjasító hitvallást. De mi csoda az ő hatalma azéhoz képest, a ki ezen rabbá tett lelkek közül avagy csak egyet is a sötétségből kiszabadít s azt helyes és nemes nézetekre birja az Istent, erkölcsi kötelességet és halhatatlanságot illetőleg? Egyetlen léleknek ereje, a mely ilyen befolyás által tehetségeinek szabad és teljes birtokába jutott, a maga fejlődésében feljűlmulhatja a szellemi tevékenységét egy egész olyan tartománynak, a mely fanatizmus vagy külső erőszak által lön lebilincselve és elaljasítva. Ugy látszik, hogy a kényűri hatalom, legyen az polgári avagy vallási, ha az egyedűl helyes próbakő, tudniillik hatásai után íteltetik meg, atyafiasabb a gyengeséggel, mint az erővel. Gyengít és öszszeszorít mindent, a mire csak behat. Hatásai hasonlók a sötétségéhez és hidegéhez a természeti világban. Az igazi hatalom életadó, szűlő; épít és erőt ad. Nemes képét és jelét birjuk ennek a napban, a mely mozgást, életet, erőlyt és szépséget idéz elé és terjeszt el. A kinek sikerűl az emberek értelmét lánczokba verni s akaratjokat megtörni, milliókat számíthat igenis alattvalói közé. Hanem gyenge, satnya nemzetség az ő uralkodásának gyűmölcsse, s csak akkor juthat el az emberek teljes nagyságára és erejére, ha jármát lerázza. — A ki ellenben a maga belsejében levő értelmi és erkölcsi erőly által rokon-erőlyt kelt fel másokban, az határtalan hatalommal biró hajtó-erőket hoz mozgásba, lökést ad a belső tehetségeknek, olyant, a melynek korlátokat szabni lehetetlen s olyan tevékenységnek ad kezdetet, a mely soha megszűnni nem fog. — Meglehet, hogy egy nagy és gyűjtő gondolat, a mely egy visszavonultságban és rejtekben élő embertől indul ki, él még akkor is, mikor egyik vagy másik királyi szék már rég öszszeomlott s azoknak még emléke is eltörlődött, a kik azt legelőbb felfogták, s mint egy soha el nem alvó tűz minden jövendő nemzedékeket megvilágosíthat és föllelkesíthet.

Szólottunk a mások feletti uralkodásnak alárendelt és haszontalan voltáról, a mi után minden időben oly nagy volt a sovárgás és törekedés. Örvidenénk, ha sikerülne nekünk tiszta és helyes felfogást eszközölnünk annak erkölcsileg megvetendő voltáról. Minden igazságtalanságok és gyalázatok között legutálatosabb azé, a ki arra törekedik, hogy testvérei felett állandó hatalmat gyakoroljon. Az ellen harcol az ilyen, a mi drágább az életnél. Szeretné az embereket legfőbb előjoguktól, legnagyobb tisztességtől: az önkormányzattól megfosztani, attól az uralkodástól, a mely egy értelmes és erkölcsi valónak saját lelke és élete felett adatott. Egy ilyen valóság arra teremtett, hogy dicsőségét és boldogságát abban találja, hogy magát képezze és kormányozza, hogy cselekedetének legfőbb mérvadójaul az ő igazságról és erkölcsi kötelességről való meggyőződéseit tegye, hogy tehetségeit szabad gyakorlás által kifejtse, és egy belső életelv, a benne mindinkább kimivelődő lelkiismeret szerint cselekedjék. Az ő legsajátabb és nemesebb tulajdonai az önkormányzat, önbecsülés, a gondolkodásnak erélye; erkölcsi nagyság az igaznak és a jónak megválasztására; erkölcsi erő minden egyéb hatalomnak lerázására. Arra teremtett, hogy a keblében lévő országot kormányozza, s jaj, kétszeresen jaj annak, a ki ezt a kormánypálczát kezéből kicsavarni akarná.

Egy lélek, a kinek Isten értelmet és lelkiismeretet adott és a ki ezen adományok által abba az állapotba lön helyeztetve, hogy szüntelen eléhaladjon az igazság ismeretében, az erkölcsiségben és az erényben, egy fölszentelt valóság, fölszenteltebb, mint a kézzel csinált templomok, sőt fölszenteltebb mint a külső nagy mindenség. Nemesebb származásu ez annál, a mibe az emberi nemesség a maga tisztességét helyezi. Isteni atyának vonásait viseli magán. Nemcsak természeti, hanem erkölcsi összeköttetésben áll a legfőbb valósággal. A benne lévő önelhatározás hatalmánál fogva felelős a maga cselekedeteiért és azért, a mivé magát tette. Ez a felelősség, a mi a lételt minden egyébnél komolyabbá és ünnepélyesebbé teszi, rajta van. Lételének nagy célja az, hogy magát saját tettereje és azon szellemi segítség által, a melyet néki az imádság és az engedelmességi hűség nyújt, ama tökéletes bölcsesség és jóság szerint képezze, a melynek eredeti képe és forrása az Isten, és a mely az egész külső teremtésből kitündöklök ugyan, de az értelmes lélekben valódiabb lakásra és fénylőbb képmásra talál, mint akár a napban

minden ő fényességével együtt. Ez a vizsgálódás arra tanít minket, hogy nincs oly nagy gyalázat, nincs oly igazságtalanság, mint a melyet az követ el, a ki az emberi lelket lenyűgözni és leigázni, az embereket az önmagok előtt való tiszteletből kiforgatni és oda juttatni akarná, hogy nagyobb tisztelettel és hódolattal viseltessenek a külső tekintély mint a bensőjükben levő értelem és lelkiismeret iránt, és a ki midőn magát a maga neme számára törvénynek és mérvadónak állítja fel, félelem és rémités által mások szabad lelkeit a maga ítélete és akaratja után szeretné idomítani.

Minden jelesség és nagyság, legyen az akár értelmi, akár erkölcsi, magába zárja mint lényeges elemeit a szabadságot, tetterőt és erkölcsi függetlenséget, úgy, hogy a ki ezeket bántja, akár trónusról, akár a prédikáló székből jön ez a bántalom, az emberi nemnek legszentebb érdekeit támadja meg. Az értelmi jelesség magába zárja ezen elemeket és megkivánja; mert ez nem áll szenvedőleges helybenhagyásában habár a legfőbb igazságoknak is, vagy pedig az ismeretek terjedelmes tömegében, a melyek föltétlen hittel elfogadtatnak és egy lusta emlékezetben megtartatnak. Hanem áll inkább a gondolkozásnak erejében, frissességében és független voltában, s az olyannál mutatkozik leginkább láthatóképpen, a ki az igazságot mindenek felett szeretvén, csak azt keresi határozottan, ennek világát félelem nélkül követi s mások nézeteit saját gondolkozó-tehetségének kitartó és szilárd felhasználása által módosítja. Az olyan ember, a ki értelmileg ilyenképpen szabad, nem úgy tekinti az igazságot, mint a szenvedőleges tömeg, valamely külső, tétlenül nyugvó, élettelen és terméketlen állománynak, hanem olyannak, a mi átalakítólag behat belső világunkba, tele életerővel s a lélek egészségére és tágulására szolgál. S a mit az értelmi nagyságról mondtunk, még inkább áll az erkölcsiről. Ennek alapja és gyökere a szabadságban van s a nélkül egy pillanatig sem állhat fenn. Az erény fogalma már magába zárja, hogy az szabad cselekvés, hogy a lélek maga-magát elhatározó hatalmának eredménye legyen. Az nem valami jófajta érzelem, a mit a természet mintegy magától belénk önt, vagy a mihez a másokkal való rokonszenv útján jutunk; sem nem valami olyas jó magaviselet, a mire mi utánzás által reávezettünk, vagy idegen akarat által rákényszerítetünk. Mi magunk vagyunk szerzői az erénynek magasabb és sajátlagos értelemben. Mindenesetre, a mi az erény megszerzését illeti, Istentől függünk;

mert az a tehetségünk, hogy erkölcsileg cselekedjünk, az ő adománya és az ő lelkének kifolyása, s az ő szüntelenvaló segítségével ez a tehetség nekünk semmit sem használna. De az ő segédleme nem kényszer. Ő tiszteletben tartja az erkölcsi szabadságot, a mi az ő legdrágább adománya, s azt nem sértheti meg. Az egyénre van bízva a döntő határozat a maga jelleme felett. Minden királyi hatalomnál nagyobb hatalommal bír a saját keblében. Vajha soha se mondana le erről! Vajha senki se merészelne erre zavarólag kezet tenni!

Az erény önuralkodás, vagy a mi ezzel egyre megy, minmagunknak alájavetése az erkölcsi kötelességnek, a lélekben levő ezen legfőbb törvénynek elve alá. Ha ezen nézetek az értelmi és erkölcsi méltóságról és jelességről helyesek, akkor az emberek szabadságát megtámadni nem egyéb, mint az ő becsületök és boldogságuk ellen a leghalálosabb csapást intézni; s leggonoszabb ellenségek az, a ki értelmöket békóba veri, saját akaratját azoknak törvényévé és őket a maga eszközeivé s a maga személyiségének és akaratjának viszhangjává és kinyomatává teszi.

Az erénynek a fennebbiekben adott leírása ellen, hogy t. i. az az önuralkodásban áll, valaki talán azt hozhatná fel, hogy az a szent írás tanítása szerint az Isten iránti engedelmisségben áll. Hanem ezek egymással tökéletesen megférő és megegyező felfogások. Az Isten iránt való igaz engedelmisség abban áll, hogy szabadon választjuk és elfogadjuk azt a törvényt, a melynek nagy elveit saját belsők helyesli és saját lelkiismeretünk kötelességünkkel teszi; a mely nem önkényes parancsolat, hanem az isteni léleknek kifolyása és kinyomata, és a melynek célja merőben oda irányul, hogy legnemesebb tehetségeinknek erőt, méltóságot és öregbedést adjon. Az, és csak is egyedül az engedelmeskedik Istennek erényes és nékie tetsző módon, a ki tisztelettel viseltetik az igazság, nem pedig a hatalom iránt; a ki az igazságosságot és feddhetetlenséget legfőbb zsinor-mértékül választotta, az Istenben az erkölcsi jelességnek teljességét és fényét látja és tiszteli és az iránta való engedelmisségben saját természetének előhaladását és tökélyesedését látja. Az a hódolat az Istenség iránt, a mely, tartunk tőle, igen is közönséges, a melyben a lélek magát a csupa hatalomnak és a csupa akaratnak veti alá, teljességgel nem erény. Tartunk tőle, hogy inkább hűtelenség és engedetlenség az erkölcsiség elve ellen, a melyet mint Isten képviselőjét az értelmes lélekben, mindenkoron nagy tiszteletben kellene tartani.

Némelyek talán aggódhatnak, hogy mi az egyének lelke szabadságáért való buzgalmunkban az államkormányt megrázkodtatjuk, és hogy a mi felfogásunk szinte magába zárja azt, hogy az igazságtalanság. Ettől mi nagyon távol állunk. Azzal tartunk, hogy az államkormány lényegesen szükséges a mi értelmi és erkölcsi növekedésünkre nézve, s óhajtanók erősíteni az által, hogy jogszerű teendőit megjelöljük. A kormány, a menynyiben az igazságos és törvényes, védője és barátja a szabadságnak, úgy hogy a midőn mi az egyiket magasztaljuk, egyszer-smind a másikat ajánljuk és erősítjük. Minden tekintélynek legfőbb célja az, hogy szabadságot adjon. Ez áll legközelebbbről a házi kormányzásról. A szülői hatalomnak, az okos és erkölcsös nevelésnek nagy, mondhatnók, egyetlen célja az, hogy a gyermeket saját tehetségeinek legteljesebb használatára juttassa el, hogy neki belső erőhatóságot szerezzen, s arra tanítsa meg, hogy magamagát kormányozza. Ugyanez áll a Jézus Krisztus tekintélyéről. Ő mindenesetre azért jött, hogy az emberi nemet igazgassa; de igazgassa ne önkényes tantételek, ne erőszak és fenyegetések, nem az ő csupa akaratja által, hanem az által, hogy nékiek tanításaiban és életében elejökbe adta a feddhetetlen igazságosság-nak amaz örök törvényeit, a melyek előtt az ég is meghajol és a melyeknek életcsiráit minden lélek magában hordja. Eljött, hogy erkölcsi hatalmat gyakoroljon; hogy uralkodjék égi erények kijelentése és felmutatása által, és hogy a szabad lélekben szent eltökélések erélyét keltse föl. Eljött, hogy a foglyoknak szabadságot hirdessen, őket a rabságból szabadítsa ki, a szenvedélyek hatalmát törje meg, hogy azon czeremoniás vallásnak jármát, a melyet az emberi nemzetre ennek gyermekkorában feltoltak, vegye le és minket a mi teremtőnk iránt való férfiúi hódolatra és szabad engedelmes-ségre emeljen fel. Éppen így az államkormányzásnak is nagy célja az, hogy a szabadságot biztosítsa. Az ő tulajdonképpen való és legfőbb teendője az, hogy mindeneknek és minden egyesnek szabadsága felett örködjék és az állami községnek minden ő tehetségei kifejtésére a lehető legtágabb tért engedjen. Sőt lánczainak és fogházainak is végcélja az egyetemes szabadság. Csak akkor van ezeknek is helyök, ha arra fordítatnak, hogy az elnyomást és igazságtalanságot megtörjék, és lefegyverezzék azt, a ki ha nem is egy zsarnok hatalmával, de annak indulatjával bir, a ki mások jogai ellen hadat folytat, s a midőn azoknak vagyonát és

életét megtámadja, az egyenlő és igazságos törvények uralmát erőszakkal szeretné fölcserélni. Szabadság a végcélja, ismételten mondjuk, a kormányzásnak. Minden egyéb kormánynak végcélja az, hogy az embereket önkormányzásra segítse, s az embereknek leggonoszabb ellensége az, a ki őket hatalmának és önkényének igája alá akarná hajtani.

Megkísértettük a hatalom és uralkodás iránti szeretetnek erkölcsstelen voltát előadni, a midőn felmutattuk a veszélyt, a melybe az a lelket beléviszi, s a midőn kiemeltük ama belső szabadságnak nagy becsét, a melyet ez megtámad és feldúl. Szerintünk a dolognak ebből a szempontból való vizsgálása a leginkább megindító. Azonban ennek a szenvedélynek bűnös volta az ő külső hatásaiban is, és némelyek által talán még világosabban fölismerhető abban a pusztulásban, vérontásban és nyomorban, a melyet szüntelenül okoz. Neki köszönjük a háborúnak szinte minden szerencsétlenségét. Hogy egyesek avagy keveseknek hatalmát neveljék, ezerek és milliók változtak katonák neve alatt gépekké, a rombolásnak eszközeivel ellátva és aztán szétküldve arra, hogy félelem és nyomorgatások, égetés és fegyver, mészárlás és rablás által másokat az ő saját sorsukra juttassanak. S hát csekély bűn az, az embert saját testvérével ellenségesen szembeállítani, a gyilkolást ezerek mesterségévé tenni, a földet embervérrel áztatni, családokat elszakítani és szétszórni, anyákat özvegyekké s gyermekeket árvákká tenni, s mindezt avégre, hogy még gyászosabb pusztulást terjesszünk szét magunk körül; a végre, hogy az emberek lelkeit leigázzuk, őket aljas élődiekké változtassuk, tőlük becstelenítő hódolatot erőszakoljunk ki, őket saját szemeik előtt lealjasítsuk s oda juttassuk, hogy életöknek legfőbb kötelessége gyanánt a szolgai csuszást-mászást és érzületet tartsák. Ha a hatalom iránti szenvedélynek, a mint ez rendszeren történni szokott, a zsarnokságot megszilárdítani sikerül, úgy tetszik, hogy ez abban az esetben magát a polgáriasodást is nagyon kétséges vagyonná teszi. Mialatt az uralkodó és udvara pazar fényűzésbe merülnek, a köznép, a mely a földhöz van tapadva s a munkatételnek ugyanazon örökös körforgására van kárhoztatva, alig emelkedik feljül az állatokon. Vannak részei Európának, a keresztény Európának, a melyekben a földmives, a kinek verejtéke után a királyok és a nemesség kéjelgő bőségben élnek, általában véve nyomorubb sorsban él, mint a vad indián a mi erdeinkben. (Ez az értekezés 1827-ben íratott. F.) Egy

helyhez lánczolva, a legolcsóbb növényi tápszerekkel élve, néha még anynyira sem levén módja, hogy szegényes eledelének megfűszerezésére bár sőt vegyen, ritkán vagy soha sem látva hust, agyagból készült és agyaggal sikárolt vagy kővel kirakott talaju hajlékban, s baromhoz hasonló módon egy felsőbb uraságnak alájavettelve, úgy tetszik nekünk, hogy kevesebb része van a testi, lelki és erkölcsi élvezetekben, mint az erdők ama szabad vándorának, a kinek lépéseit semmiféle ember nem korlátozza, kunyhóját egy zsarnok sem háborgatja, a kinek fődolga a vadászat, a szenvedélyek ezen legnemesbike; a ki vadhússal táplálkozik, a húsételek ezen legdrágábbjával; a kinek a folyók és az erdők adófizetői; a kinek kalandos élete lelkének éleslátást kölcsönöz, míg a veszély bátorságát és önmérséklését öregbiti. Nem vagyunk védelmezői a vadak életének. Tudjuk, hogy az ő hires szabadságuk csalódás. Az az egyetlen tény, hogy az emberi természet ebben a vad állapotban semmi előhaladást nem teszen, elég bizonyosság arra, hogy ez az élet a valódi szabadság hijjával van. Csak azt akarjuk mondani, hogy az ember a zsarnokság kezei alatt néha még a vadaknál is alább aljasítatik és hogy jobb lenne reá nézve, törvények nélkül, mint törvénytelen uralkodás alatt élni.

A keresztények dolga a hatalom és uralkodás iránti szenvedélyre, a legnagyobb utálattal nézni le, minthogy ez különösen ellenkezik az ő vallásuk szellemével. A Jézus Krisztus ezt mindig visszautasította, megvetette. Az ő erkölcsi nagyságának és kiváló jellemének legszembeszökőbb bizonyága az, hogy az uralkodás-vágynak és hatalom iránti szeretetnek ezen az ő idejében egészen elterjedve levő szellemével soha semmi köze nem volt és azzal teljességgel ki nem békült, hanem azzal mindenféle alakban, a hogy csak mutatkozott, szembeszállott. Úgy találta a zsidókat, mint világhatalomról álmadozókat és attól megrészegülteket. A messiási jövődölések közül azok valának előttök a legkedvesebbek és meghittebbek, a melyek a messiásról mint diadalmas hősről szóoltak. S ezeket az ő világias felfogásuk szerint azon nép leendő győzelmére magyarázták, a mely között ő föllépendő vala. Maguk a Jézusnak választott tanítványai is ennek az előnynek biztosítását remélették tőle. „Az ő jobbja és balja felől ülni,” vagy más szavakkal, az ő országában a leghatalmasabb állást elfoglalni, nemcsak hogy az ő titkos kívánságuk, hanem éppen nyílt és tolakodó kérésök vala. Hanem egy szenvedélyre sem neheztelt a Jézus inkább, mint

erre. Azt tanította, hogy az embereknek, a kik az ő országában nagyok akarnak lenni, a helyett, hogy testvéreiken uralkodjanak, azoknak szolgálniuk kell. Egy gyermeket mutatott fel előttök, mint az ő vallása alázatosságának jelét és példázóját. Az ő legsujtolóbb ócsárlása a kevély és fenhéjázó farizeusokat érte. Ő maga szelid és alázatos volt, semmi szolgálatot a maga személyére nézve nem kívánt, tanítványaival úgy élt, mint barát, osztozott velök a szegénységben, az ő halász-csónakukban (bárkájokban) alutt, sőt még lábaikat is megmosta; s mindezekben világosan úgy mutatta fel magát előttök, mint példányképet, mert jól tudta, hogy az önhaszonlesés nélkül való szeretetnek legfőbb győzedelme abban áll, hogy a mi saját nagyobb hatalmunkat és fölényünket felejtjük el az azok iránti részvét, aggodalom, gyöngédség, figyelem és önmegtagadó gondoskodás mellett, a kik alattunk állanak. Nem tudunk csodálkozni valósággal, ha a keresztény vallás a hatalom utáni esekedésnek a legkeményebb ócsárlással és a legkomolyabb fenyegetéssel működik ellene, minthogy ez a kívánság e vallásnak nagy végcéljával, a mi az emberi lélek fölemelésében áll, a legnyiltabb ellentétben van. Nincs kézzelfoghatóbb és rettenetesebb elfajulása e vallásnak mint az, a mely ezt az emberek feletti uralkodás eszközévé változtatja és az ő nevében azt tanítja, hogy az embernek első kötelessége, magát mint szenvedőleges anyagot lelkeszének, papjának avagy királyának kezeibe átszolgáltatni.

A tárgy, melyről mi itt elmélkedünk, olyan, a mely minden népet, különösen pedig a miénket érdekli. Főcélunkat hibáznók el tehát, ha olvasóinkat arra nem birnók, hogy azt a saját magunk hasznára fordítsuk. Bárha az uralkodás és kormányzás iránti szenvedély legteljesebben a kényuralmakban mutatkozik, még sem szorítkozik egyik avagy másik kormány- avagy alkotmányformára. Főfő veszedelme a szabad államoknak, természetes ellensége a szabad intézményeknek. Hazánkat nyugtalanságba és mozgásba hozza, s még bizonytalanságot kelt azon nagy kísérlet eredménye felől, a melyet mi itt a szabadság kedvére teszünk. Megkísértjük tehát kevés szóban előadni ennek hatásait és veszélyeit, és lehangolni azt a túlbuzgóságot, a melylyel nálunk az igazgató- és kormányzó hatalomban részt venni törekednek.

Jellemző a köztársasági intézményekre nézve, hogy a midőn a hatalom iránti szeretetet arra kényszerítik, hogy igényeit mérsékelje s korlátoltabb hatáskörrel elégedjék meg, ők arra haj-

lanak, hogy azt nagyobb terjedelemben az egész államszövetségre terjeszszék ki és általános szenvedélylyé tegyék. A hivatalokhoz vezető ajtók mindenki előtt nyitva állanak; seregek égneek a vágytól, hogy berohanjanak. Ezer kéz nyulik ki, hogy a kormány gyeplőit megragadja, a melyek előre senkitől sincsenek megtagadva. A szabadságnak ezen magasztalt hazájában talán nem kevesen vannak, a kik ha megkérdeznék tőlük, hogy miben áll egy köztársaságnak a legnagyobb áldása, ezt abba helyeznék, hogy minden ember, minden hivatalra választható és hogy a hatalomnak és bizodalomnak legfőbb helyei megannyi tisztességdíjak a közös pályázók részére. Sokan nem abban látják a mi intézményeinknek előnyét, hogy a legfőbb szabadságot biztosítják, hanem hogy minden embernek lehetővé teszik a kormányzáshoz való juthatást; nem abban, hogy a kormány hatalmát a legszűkebb korlátok közé szorítják, a miket csak az állam java és fennállása megenged, hanem abban, hogy azt a hatalmat annyira kézre bizzák a menynyire csak lehet. A zsarnok nagy bűne, úgy vélik, abban áll, hogy ő az uralkodási gyönyört egyedül magának tartja fenn, hogy egyedáruságot csinál belőle, míg a mi nagylelkűbb intézményeink ugyanazt darabokra tördelik, a sokaságot meghívják, hogy ezek után tusakodják s ezáltal ama gyönyörűséget szélesebb körben árasztják el. A következés az, hogy a politikai nagyravágyás a mi országunkat megmérgezi s olyan lázas nyugtalanságot és elégtelenséget szül, a mely a mi szabadsági formáinkat az egyeduralom tisztelőjének szeméi előtt lenyomással fenyegetheti. A cselszövény szelleme, mely a kényuralmaknál az udvarokra szorítkozik, nálunk az országon keresztülhatol; s minthogy az egyesek magukra semmiféle politikai célokat el nem érhetnek, szövetkeznek pártokká, a melyek állítólag egyetemes állami célokért alakultak, valósággal pedig csak a hatalom elnyerésére céloznak. A névszerinti uralkodónak t. i. a népnek, mint minden más uralkodóknak, foly az udvarlás és a hízélgés. Azt mondják neki, hogy nem követhet el igazságtalanságot. Kevélységét legyezik, szenvedélyeit lánggra gyújtják, előítéleteiben megerősítik. Ezek azok az ügyfolyamok, a melyek útján más köztársaságok vesztőket lelték, s vaknak kell annak lenni, a ki ezeknek nyomait nálunk is fel nem tudja lelteni. Nincs szándékunkban veszedelmeinket túlozni. Jól esik tudnunk, hogy a társadalmi előhaladások a hatalom iránti szeretetnek egy s más akadályokat vetnek ellene. Mindazonáltal minden belátással bírónak, a ki ezen szenved-

délynek forrongását és működését észreveszi, úgy kell félni tőle, mint a mi főellenségünktől.

Ez a szenvedély nyer erőben és hevességben a mi hazánkban azon közönséges képzelet által, hogy a politikai hatalom a legfőbb tisztelet, a mit csak a társadalom adhat. Nem ismerünk ennél közönségesebb és egyszersmind veszedelmesebb tévelygést. Ifjuságunkban belénk oltva, a politikai nagyravágyásnak a legerősebb ösztönt adja. Arra indítja az országnak ügyes talentumait, hogy a nyilvános állomásoknak, mint az élet legfőbb boldogságának elnyerésére fordítsák gondjokat, nyughatatlanokká és cselszövékké teszi őket, s megingatja erkölcsi alapelveiket. Önző hivatalkeresők egész seregét idézi elé, aránylag kevés helyek elnyerésére s felbátorít a személyes fölemelkedés után való oly vakmerő és szemtelen iparkodásra, a melyet a társadalom, ha benne az erkölcsiség és önbecsülés iránt helyes érzék volna, boszszusággal utasítana vissza és gyalázattal tetézné szerzőjét. Ez az előítélet előbbi századokból maradt reánk s azoknak egyik legrosszabb hagyatékát képezi. Másokat kormányozni mindig a legfőbb foglalkozásnak tartatott e földön. Ezen véleménynek hatalmas voltára és veszedelmes befolyására nézve figyelemre méltó bizonyosság gyanánt szolgál az a mód és rendszer, a hogy a történelmet irták. Micsoda emberek töltik be a történelem lapjait? A politikai és katonai vezetők, a kik azért az egy célért éltek, hogy embertársaikat hatalmuk alá hajtsák és kormányozzák. Ők foglalják el az előtért és a nép, az emberi nemzet, jelentéktelenné zsugorodik össze s szinte elvész urai háta megett. A történelemnek tulajdonképpen való és legnemesebb célja az, hogy a társadalomnak változatos alakulásait annak szellemét a különböző korszakokban, az okokat, melyek ennek előhaladására és veszedelmére döntőleg folytak be, különösen pedig legfőbb tehetségeinek és érdekeinek, t. i. az értelemnek, a vallásos ismeretnek, az erkölcsi érzésnek, a szép és hasznos művészeteknek, az ember által a természetén és maga-magán vett győzedelmeknek nyilvánulását és fejlődését az utókornak tanuságul átszolgáltassa. Ezek helyett olvasunk a történelemben tudósításokat olyan emberekről, a kik gyakran gyarlók, még gyakrabban rosszak és istentelenek valának, a kik keveset vagy éppen semmit sem tettek koruk előhaladása és fejlődése érdekében, a kik semmi tekintetben nem valának annak képviselői, és a kiket csak a születési esetleg emelt befolyásra. Megörökítve látjuk benne az udvari em-

berek versengéseit, a cabinetek cselszövényeit, ostromlásokat és csatákat, királyi születéseket és haláleseteket s egyik vagy másik palotának, a fajtalanság és romlottság ezen szennybarlangjainak titkait. Ezek a dolgok képezik a történelem kirakatát. A könyvnyomtatás mesterségének, a puskapornak és az iránytűnek feltalálása a történelem feljegyzésére igen közönséges tárgyak voltak. A királyok és hadvezérek előtt hajtott fejet. Köteteket szentelt a Leicesterek és Essexek özszeesküvéseire és czivakodásaira az Erzsébeth kormánya alatt, de egy lapot sem Shakespearenak; s ha Verulámi Baco hivatalt nem viselt volna, alig említette volna fel a nevét azon nyughatatlan aggodalom miatt, nehogy kora ama Salamonjának első Jakabnak tényeiből és mondataiból valamit följegyzetlen hagyjon.

Előítéletnek állítók azt a tulságos nagy jelentőséget, mely a kormányzóknak és a kormánynak tulajdonittatik, s úgy véljük, hogy ha e gondolatot tisztább világításba helyezzük, az valami kevés mértékben járulni fog a hatalom iránt való szenvedélyes szeretet lehűtéséhez. Előttünk nem látszik nehéz dolognak kimutatni azt, hogy az emberek kormányzása nem olyan magas hatáskörű dolog, a mint közönségesen hitték, és hogy azok, a kik ezt a méltóságot birták, olyan állást foglaltak el a történelemben és az emberek lelkeiben, a mely őket nem illeti meg. S valósággal már veszszük is észre, hogy e vélemény nem egyedül a miénk, hogy e tárgy felett nézetváltozás kezdett beállani és annak mind továbbtovább kell fogamatba jöni, és hogy az emberek kezdik belátni, hogy a jóllétnek főbb forrásai és az emberi dolgoknak fontosabb hatáskörei vannak, mint az államkormányzás. A társadalom haladásának egyik jele, hogy az államigazgatás embereit az ő magasságukból levonja és a hivatal nélkül valót fölemeli. A hatalmat czim nélküli egyének kezeibe teszi le s elterjeszti azt a köztársaságnak minden rendein keresztül. Bőkezüleg szaporítja és osztja szét az eszközöket terjedelmes munkakörre s új csatornákat nyit, a melyek által a képességek minden rangból és rendből széltiben és hosszában érintkezhetnek egymással. Az oktatás és sajtó kiterjedése folytán lehetővé van téve most a magánzó embernek az emberek oly nagy sokaságához beszélni, a mely hasonlithatlanul számosabb, mint bármelyik azok közül, a melyek valaha régebb vagy újabb ékeszölási mesterség által egy népgyűlésben vagy törvényhozó teremben felvillanyoztattak. Ezen eszközök által megtartja az igazság a maga főhatalmát a népek felett a rang, a hivatal vagy a kard se-

gitsége nélkül; s az ő hiv szolgái mindinkább törvényadói lesznek a világnak.

Teljességgel nem tagadjuk, hanem inkább határozottan állítjuk, hogy az államkormány fő jó és lényegesen megkívántató az emberi jóllétre; hanem a kormány ezt a jót kiváltképpen nemleges ténye által eszközli, az által t. i. hogy az igazságtalanságot és a bűnt visszaszorítja, a tulajdont a hozzányulástól biztosítja, és ilyen módon az emberi tehetségek szabad felhasználása elé eshető akadályokat elhárítja. Tényleges jót keveset eszközöl. Nem az a hivatása, hogy az embernek boldogságot adjon, hanem hogy alkalmat nyújtson neki arra, hogy boldogságát maga szerezze meg magának. A kormány hasonlít a kerteléshez, mely a mi birtokainkat béke-riti, a mely bárha szükséges oltalom, mégis csupa magára nem hoz nekünk aratást s nem érleli meg gyümölcseinket. Az egyénnek kell a felett dönteni, ha vajjon a békerített hely paradicsom legyen-e avagy pusztaság. Mily kevés tényleges jót biztosíthat az államkormány? Nem munkálja meg szántóföldeinket, nem építi házainkat, nem fűzi azt a köteléket, a mely minket családainkkal egybeköt, nem ad önzéstelen szeretetet a szívnek, nem erélyt a gondolkozásnak és az ákaratnak. Minden mi fontos érdekeink saját ápolásunkra vannak bízva, és az államkormányok, ha ezekbe elegyedtek, sokkal inkább hátráltatták mint előmozdították ezeket. A vallást például, hatáskörükbe vonták csak azért, hogy alakjából kivetkeztessék. Éppen így a nevelés is az ő kezökben általában véve, szolgai alapelvek veteményes kertje és a régiségből ránk maradt tévelygések támogatója lett. Hasonló módon bénították meg ápoló buzgóságuk folytán a kereskedelmet és az ipart és nevelték a szegénységet éppen azon eszközök által, a melyeket annak könnyebbítésére fordítottak. Az államkormány szinte minden időben korlát volt, a mely ellen az értelemnek küzdeni kellett, és a társadalom a maga előhaladását legfőképpen azon magánszemélyek szellemi működése által vivta ki, a kik uralkodóikat messze maguk megett hagyva, megszégyenítés által lassanként az igazság és a bölcsesség elismerésére birták.

Erény és értelem legfőbb érdekei a közügynek, minden egyebeket magukba zárnak és becsesebbek mint minden egyebek; és a legnemesebb hatás az, a mely által ezek előmozdittatnak. Mi azonban tartunk tőle, hogy az államhatalom nem a leghatósabb eszköz ezeknek előmozdítására s ennél fogva kételkedünk is rajta, ha vaj-

jon az államkormányzás az egyetlen vagy a legmagasabb köre legyen-e a működésnek a felsőbb szabásu szellemek számára. Ami az erkölcsiséget vagy az erényt illeti, ez természeténél fogva nem lehet eredménye annak, a mit az ember az államigazgatás egyenes kifolyásának nevezhetne, t. i. a törvényhozásnak. A törvények a bűnt féken tarthatják. Az ő dolguk az, hogy fogházakat emeljenek az erőszaknak és a csalásnak. Hanem erkölcsi és vallási érdem, a jellem méltósága, az érzelem emelkedettsége, minden ami az embert magára és a társadalomra nézve áldásossá teszi, kívül áll azoknak hatáskörén. Az erény a lélek dolga, a melybe külső törvények bé nem hatolhatnak. A lelki és erkölcsi derékség igen finom, igen szellemi és égi valami arra, hogy a közigazgatás durva gépiessége által előállíttathassanak. Az emberi törvényhozás az önszeretethez fordul és külső hatalom által gyakorol befolyást. Legfőbb eszköze a büntetés. Nem képes arra, hogy az erkölcsi érzelmek s nagy és jó tettek rugóit mozgásba hozza. Ennélfogva a kormányzóknak minden ő képzelt mindenhatóságuk mellett sem jut eszökbe, felebaráti szeretetet, háládatosságot, kegyes érzelmet, nemeslelkűséget s gondolattisztaságot rendeletek által kötelelességgé tenni. Az erény igen magasztos ügy az államkormányzásra nézve. Hatása az az Isten lelkének, nem pedig szüleménye a törvénynek és azon eszközök, a kiknek Isten kiváltképpen adja azt a dicsőséget, hogy annak előmozdítására közreműködhessenek, az olyan emberek, a kik valamint tapasztalás, szintugy elmélkedés által az erkölcsiségnek magasztos felfogásaira emelkedtek és azt napfényre hozzák nem hiu dicsbeszédekben, hanem a mély meggyőződés hangján és a mocsoktalan tisztaságu életben.

A kormány e szerint keveset tehet arra, hogy az emberi természetnek legfőbb érdekét a maga egyenes befolyása által előmozdítsa. S mit mondjunk már a közbevetetről? Nem akarunk senkit e részben megbántani; de legyen szabad nekünk oly nyíltan szólanunk, a mint ez keresztényekhez és szabad emberekhez illik. Kimondjuk ennélfogva, hogy mi tartunk tőle, hogy az államkormány közbevetett befolyása egészben véve az erénynek és erkölcsiségnek ártalmára van; s a midőn ezt a nyilatkozatot teszszük, nem szólunk idegen országokról, vagy olyan politikai intézményekről, a melyek a miénktől különböznek. Nem mondjuk azt, a mi talán körülöttünk tetszéssel találkozónék, hogy az egyeduralom az államot megrontja, hogy az udvarok levegője rothadással van tele s a felsőbb

osztályok oly féktelenséggel megfertőztetve, a mely ezekről az alsóbb osztályokra is elterjed. Mi a saját országunkban lévő államkormányról beszélünk és nagy belátásu embereket hívunk fel, mondják meg, ha vajjon az leginkább a bűnnek avagy az erénynek szolgál-e? Tartunk tőle, hogy itt mint egyebütt, a politikai hatalom az erkölcsiségre nézve megrontó iránynyal bír és hogy az államférfiak nem a leghathatósabb tanítók arra nézve, hogy a népnek igazságot, önzéstelen jó akaratot s megvesztegethetlen jogosságot és tisztaságot ajánljanak. Egy tévedés uralkodik az állami ügyeket illetőleg, a mely a nyilvános intézményeket szükségesképpen demoralizálókká teszi. Mélyen bé van ez gyökerezve s évszázak szüleménye. Ez abban a vélekedésben áll, hogy az államférfiak egy bizonyos mértékben az erkölcsiség örök és változhatatlan törvényei alól fel vannak oldozva; hogy a politikai hatalom olyan kiváltságos valami, a mely szentesít oly mesterfogásokat és szolgálattételeket, a miket az ember a magánéletben megvetéssel utasítana vissza; hogy ravaszság és fortély, cselszövénny, semmis ürügyek, s aljas szenvedélyek fölkelte csak csekély megróvást érdemelnek, ha politikai czélok elérésére fordittatnak. Ennélfogva az igazság, méltányosság és emberszeretet törvényei ritkán érvényesítették ugy a politikai vonatkozásokban, mint a magánviszonyokban. Még olyan férfiak is, a kik eljutottak odáig, hogy boszúsággal tekintsenek a fondorkodásokra, a hivatalvadászatra s az erkölcsi elveknek a népszerűség érdekében lett feláldozására, a melyek a mi belső állami életünket megbecstelenítik, hajlandók szemet hunyni a tekervényes és nemtelen politikára az idegen nemzetekkel szembe, ha ebből az ő saját országukra nagy előnyök hármlanak. Már pedig az alapigazság, melyen az erkölcsiség és erény ügye nyugszik, az, hogy a becsületesség örök, változhatatlan és egyetemes törvény, a mely eget és földet, a tökéletességet az isteni valóságban s az értelmes teremtmények belső összhangját és boldogságát mind együtt magába zárja. Abban a mértékben tehát, a mint a politikai intézmények ezt a nagy meggyőződést megingatják, — abban a mértékben, a mint tanítják, hogy az igazság, jogosság és emberszeretet csak helyi és csak az egyik fél számára érvényes kötelezettségek, a melyek hódolatot kívánnak a gyengétől, de a hatalmastól visszarettennek, — abban a mértékben a mint így az örök törvénynek tiszteletet parancsoló és sérthetetlen fölségét megsértik, ássák alá a nép erkölcsiségének éppen az alapját.

A mi az állami szövetségnek másik főérdekét t. i. annak értelmiségét illeti, erre nézve az államkormány egyenes befolyása által is minden esetre sok jót tehet, t. i. iskolák állítása és pénzbeli segély megszavazása által a szegényebb néposztályok oktatása végett. Ha vajjon a kormány okosan cselekszik-e, ha a magasabb tudományos intézetekről való gondoskodást magára veszi és a magánszemélyek kezéből kivonja, oly kérdés, a melyet nem olyan könnyű eldönteni. De affelől nincs kétség, hogy nemes feladat az államszövetség azon osztályainak értelmét ápolni és kifejteni, a kiknek szegény állásuk őket csupán csak állati létezéshez juttathatja. Mindazonáltal a kormány hatásának a nemzet tudományos képzését illetőleg szükségesképpen felületesnek és korlátoottnak kell lennie. Egy nép értelmi kimívelődésének főforrásai az ő erős és eredeti gondolkodói, bármely körben találtassanak is azok. A kormány az ismeret határait nem tágíthatja ki, nem is tágítja; nem tehet laboratoriumi kísérleteket, nem nyomozhatja ki az állati és növényi élet törvényeit vagy állapíthatja meg az ítészet, erkölcs és vallás elveit. Azzal a hatalommal, hogy egy népnek értelmét magasabb fokra emeljék, kiváltképpen azon egyes egyének birnak, a kik életüket a magános gondolkozásnak szentelik, az igazság előtt tiszteletteljesen meghajolnak, azokat az eszméket, melyeket koruk követel, előmozdítják, a megrögzött előítéletek igáját lerázni segítik s a nevelésnek régi formáit megjavítják avagy újakat találnak. Igaz, hogy egy és más nagy férfiak, a melyek a közigazgatás élén állanak, sokat folyhatnak bé a nemzet szellemének kifejtésére s gyakran valósággal is befolyanak. De igen gyakran megtörténik az is, hogy állásuk az ő hasznos működésüket inkább akadályozza, mint előmozdítja. Az ő összeköttetésök egy párttal, s az a szokás, hogy a dolgokat saját személyes tisztességre és állásukra vonatkozólag tekintik, beárnyékolják igen gyakran a legnemesebb szellemű erőt, s szűkkeblű és korlátolt nézetek s ideiglenes érdekek védőivé változtatják azokat, a kik más viszonyok között koruk világosságai és örök igazságok terjesztői lettek volna. Ezen megfontolásából a korlátolt befolyásnak, melylyel a kormány a társadalom legbecsesebb érdekeire nézve bir, valljuk mi, hogy a politikai hatalom nem a legnemesebb hatalom, és hogy a szellemi fejlődés előhaladása folytán megszűnik a világ úgy törekedni arra, mint a földön a legfőbb és legtisztességesebb kitüntetésre.

Menjünk most azon érdek vizsgálására által, a mely felett az államkormánynak kiváltképpen örködni kell, és a melyre a legerőteljesebben képes befolyni, még itt sem jutunk oly eredményre, mely az éppen tárgyalttól nagyon különböző lenne. Ez az érdek a tulajdon vagyis a jóllét. Hogy a politikai intézmények befolyása ezen fontos érdekre nagy és megbecsülhetetlen, nem kívánjuk tagadni. Hanem, a mint már említettük is, főképpen nemleges. A kormány egy népet az által teszen gazdaggá, hogy az akadályokat, melyek tevékenységének útjában állanak, eltávoztatja, azt a jogtalanságtól védi s e szerint lehetőséget nyújt neki arra, hogy magamagát gazdaggá tegye. A kormány nem forrása a nemzetek jóllétének, hanem ez áll azoknak saját éleselméjükben, iparszorgalmukban, vállalkozó szellemökben s jellemök erejében. A népet magamagára hagyni, rendesen a legjobb szolgálat, a melyet neki a kormányzók tehetnek. Volt idő, midőn az uralkodók az árakat és a munkabért meghatározták, az ipart és a kiadásokat szabályozták s úgy vélekedtek, hogy a nemzet szükségét fogna szenvedni s elfogna veszni, ha mint egy gyermeket nem vezetnék és nem ügyelnének reá. De megtanultuk, hogy az emberek legjobb őrizői maguknak; hogy a tulajdon a maga birtokosának felügyelete alatt a legjobb őrség alatt van, és hogy általában véve még nagy vállalatok is inkább kivihetők az egyének önkéntes egyesülése mint az állam által. Valósággal e vizsgálódásnak minden nyomán azzal az igazsággal találkozunk, hogy az államhatalom gyenge eszköz, az egyének értelmével, erkölcsi derékségével és cselekvéseivel összehasonlítva; s annál inkább szivünkön fekszik ezen igazságnak kiemelése, mert az emberek a kormány tehetségeinek és segédeszközeinek túlbecsülése folytán oly könnyen hajlandók tőle várni azt, a mit csak is magokra kell megtenniök, és a kormánynak hibául tulajdonítani azt, a mi az ő gyengeségök és meggondolatlanságuk róvására esik. A társadalomnak reménysége nagy részben az egyének jellemén alapszik. Maga a polgáriasodás és a politikai intézmények nem kevés roszaknak forrásai, a melyeken semmi által sem lehet segíteni avagy könnyíteni, csak az egyes magánszemélyek és állampolgárok értelmi és erkölcsi erélye által. Ilyen baj például a vagyonnak bámulatos egyenlőtlenségei, a szomorú ellentétek a külső helyzetben, a melyek egy nagy várost eléktelenítnek; állapotok, a melyeket a törvények szülnek de el

nem távolíthatnak, és a melyek csak a szegényebb osztályok erkölcsi önmegszorításának belső elve és a gazdagabbak bölcs jótékonyága által enyhíthetők és kevesbithetők. A nagy tanúság, melyet az emberek magukévé kell hogy tegyenek, az, hogy az ő boldogságuk saját kezökben van; hogy azt csak az ő Isten és saját lelkiismeretök iránti hűségök által lehet elérniök; és hogy semmi külső intézkedések sem pótolhatják a belső életelvnek, az erkölcsi erélynek helyét, a míg ellenben ez talán eljuthat oda, hogy szinte minden külső segítség helyét kipótolja.

Észrevételeink mutatják, hogy a mi becslésünk a politikai intézményekre vonatkozólag mérsékeltebb mint a rendesen uralkodó, és hogy mi azt a hatalmat, a melynek birtoklásáért a nagyravágyás oly sok tervet kovácsolt és oly sok vért kiontott, úgy tekintjük, mint a mely arra van rendeltetve, hogy mind szűkebb tért foglaljon el azon eszközök között, a melyek által hasznos működésre és kitűnésre lehessen jutni. — Van mégis az államkormányzásnak egy ága, a melyet mi nagy tiszteletben tartunk, a melyet mondhatatlan áldás gyanánt tekintünk és a minek kárára és megrövidítésére a világ kincséért sem akarnánk egy szót is szólani. Effelől anynyival inkább hajlandók vagyunk némieket megjegyezni, mert nekünk úgy tetszik, hogy kevésbbé látják át azt a főfontosságot, a melylyel ez rávitelesen bír. Értjük a birói hatalmat, egy ágát az államigazgatásnak, a mely előttünk nagyobb horderejűnek látszik minden egyébnél. Mialatt az államférfiak saját buzgó törekvéseiket olyan mulékony érdekekre fordítják, a melyek fontosságukat leginkább azon özszeköttetés által nyerik, a melyben egy párttal állanak, a bíró tiszte az, hogy az igazságosságnak ama szent, általános törvényeit alkalmazásba vegye, melyeken az egyéneknek és az államnak biztonsága, szerzeménye és jólléte lényegesen nyugszik. Az ő ítélőszékéről, mint egy megszentelt orakulumról, kerülnek ki az igazságosság szózatai. Előttünk a polgári intézmények egész gépezetében nincs semmi oly vonzó és tiszteletet parancsoló, mint az erkölcsi törvényhozás elveinek ezen pártatlan, hatalmas tekintélylyel felruházott alkalmazása, kijelentése. Az igazságszolgáltatásnak kezelése hazánkban, a hol a bíró egy ör, egy katona vagy bármiféle külső pompa nélkül az állampolgárok legdrágább érdekei felett ítél, a midőn határozatainak foganatosítását főképpen az államszövetség erkölcsi érzületére bizza, a legszebb és legbiztatóbb oldal, a melyről a mi államigazgatásunk tekinthető. Ismételjük, a köz-

ügyek között semmi sincs oly tiszteletreméltó, mint az igazságosság szózata, mely az ő kirendelt szolgálai által nyilatkozik, nagyokat úgy mint kicsinyeket, (elévalókat úgy mint alávalókat) elér és hatalma alá vet, védfalat von a gazdagságnak fényes palotái és a szegénységnek kicsiny kunyhói körül egyaránt, az igazságtalanságot viszszaszorítja, az ártatlanságot védi, az elnyomót megalázza és az emberi természet jogait minden emberi lény számára fennen hirdeti. Megvalljuk, hogy gyakran fájdalommal és megalázódással fordulunk el a nemzetgyűlés termétől, a hol látjuk, hogy a törvényhozó a maga tisztének fölséges voltát, s egy nagy és mind nagyobbá leendő államügyhöz való viszonyát elfeledi és a közjólétet a maga pártjának vagy saját önző érdekének feláldozza; és vigasztalást találunk, ha aztán a törvényszék felé fordulunk, a hol a törvény magyarázója és végrehajtója, fülét a barátság minden kérései és az érdek minden tolakodása elől elzárva, a magánéletnek minden kötelékét hivatalos óráinak tartama alatt feloldva, a közvéleményről elfeledkezve s a mindnyájunkkal közös érzelmeinek elleneállva, csupán csak azt kérdi: mi az igazság? Törvényszékeinkre, a gyengék és ártatlanok menedék- és védhelyeire bizalommal és örömmel tekintünk. Erkölcsi büszkeséggel dicsekszünk azzal, hogy még eddig a romlottságnak egy lehellete sem érintette azoknak tiszta légkörét. Közigazgatásunk ezen ágának nem tulajdonithatunk elég nagy fontosságot. Nem tudunk eléggé féltékeny gonddal örködni e felett. Minden beavatkozást ennek függetlenségébe úgy kellene megtorolnunk és visszautasítanunk, mint legnagyobb méltatlanságot, a mit csak országunkon elkövetni lehet. Jaj, kétszeresen jaj annak az istentelen kéznek, a mely társadalmi épületünk ezen legszentebb és legdrágább oszlopait rázkodtatni próbálná.

Azon észrevételekben, a melyeket itt olvasóink ítélete alá bocsátottunk, a közjónak nagy tárgyai felett értekeztünk, ha nem is méltólag azokhoz, de mégis, hitünk szerint, tiszta szándékkal. Igyekeztünk kimutatni az erkölcsi hatalom és erkölcsi befolyás előnyeit és fölényét amaz uralkodó hatalom felett, a mely után évszázadokon keresztül sovár és véres kezek nyultak ki. Igyekeztünk embertársainak leghatártalanabb roszalása és megvetése zsákmányául tenni ki azt, a ki elég vakmerő volna az állati erőszak hatalmát állítani vissza az értelmes valóságok felett. Igyekeztünk nemének ellensége gyanánt tüntetni fel azt az embert, a ki az emberi szellemet valami úton-módon bilincsbe verni és mások akaratját a

magáénak alája vetni akarná. Egyszóval, kívántunk másokat és minmagunkat valódi és helyes ö n b e c s ü l é s r e , legfőbb erőink és tehetségeink szabad felhasználására és öregbitésére és kiváltképpen a szent és erényes eltökéléseknek amaz erkölcsi erejére és hatályára felbuzditani, a mely nélkül mi rabszolgák vagyunk a legszabadabb intézmények közepette. Valami jobbat ennél az Istentől nem kérhetünk, sem pedig életünket nemesebb czélokra nem szentelhetjük.
